

IK HEB HET GEVOEL DAT je echt naar ons luistert

OVER ONDERZOEK DOOR GROEPSLEIDERS SAMEN MET HUN KINDEREN

De titel van dit artikel is een uitspraak van een kind dat in een praktijkonderzoek naar haar mening werd gevraagd over de dagelijkse gang van zaken in de groep. Samen met kinderen onderzoek doen naar de praktijk in je groep is niet altijd gemakkelijk, soms weerbarstig zelfs. Onderzoek moet immers geleerd worden en veel groepsleiders zijn er niet voor opgeleid. Maar samen onderzoek doen levert ook veel op, zoals betrokkenheid van kinderen en concrete ideeën om de praktijk te verbeteren. Door samen onderzoek te doen zijn groepsleider én kinderen verantwoordelijk voor de opbrengsten. En dat is een belangrijke voorwaarde voor betrokkenheid.

Hype

Onderzoek doen lijkt een hype in het onderwijs en voorbeelden daarvan zijn groeiend. Bij een hype is een pas op de plaats gewenst: wat is het belang van onderzoek door groepsleiders? En verder: wat zijn de specifieke kenmerken van dat onderzoek en wat moeten groepsleiders daarvoor 'in huis' hebben? En welke rol spelen kinderen in het onderzoek binnen scholen? Op deze vragen gaan we hieronder in.

Sylvia wil in een bovenbouwgroep van een basisschool de leesprestaties van haar zesde jaars kinderen verbeteren, want de resultaten die haar kinderen dit jaar halen bij het onderdeel begrijpend lezen zijn zorgelijk laag in vergelijking met de groep die ze vorig jaar had. Haar onderzoek richt zich op de vraag waar kinderen tegenaan lopen bij het onderdeel begrijpend lezen. Daartoe neemt ze bij elk kind een toets af, analyseert die samen met een collega en voert tijdens de instructie korte gesprekjes met kinderen als ze met de taak zelf bezig zijn. De conclusies die ze hieruit trekt legt ze voor aan haar kinderen en samen maken ze afspraken. Sylvia onderzoekt de dagelijkse praktijk in haar groep om die te kunnen verbeteren of veranderen. Ze zoekt daarbij theoretische kennis over begrijpend lezen. Ze gebruikt daarvan wat bruikbaar is voor haar zesdejaars en actualiseert haar kennis over begrijpend lezen door intensief met kinderen en collega's in gesprek te gaan.

Bij onderzoeken denken we vaak aan wetenschappelijk onderzoek, zoals dat aan universiteiten wordt uitgevoerd. Dat wat de groepsleider-onderzoeker onderzoekt, blijkt niet zomaar een onderwijskundig vraagstuk te zijn, maar dat wat zich dagelijks in de eigen groep

afspeelt, zoals het onderwijs dat hij geeft, de klassenorganisatie, de inrichting van de leeromgeving, de interactie met en de leerprestaties van de kinderen. En doordat de groepsleider-onderzoeker een context onderzoekt waar hij zelf deel van uitmaakt, onderzoekt de groepsleider ook zichzelf, inclusief de eigen opvattingen, intenties en motieven.

Maar waarom zou een groepsleider de eigen context onderzoeken? De chirurg-onderzoeker, bijvoorbeeld, die de verschillende ontwikkelingsstadia van een aneurysma onderzoekt, creëert kennis die voor alle patiënten over de hele wereld met dit ziektebeeld van levensbelang kan zijn. Daar win je een Nobelprijs mee. Dat is anders voor Sylvia die onderzoek doet naar de manier waarop zij de leesprestaties van haar kinderen kan verbeteren. Haar onderzoek kan voor haar collega's weliswaar inspirerende good practice opleveren, maar haar bevindingen zijn niet zomaar overdraagbaar naar andere situaties. Daar ligt de beperking en tegelijkertijd ook de kracht van haar onderzoek: Sylvia onderzoekt de dagelijkse praktijk in haar groep om die te kunnen verbeteren of veranderen. Haar onderzoek geeft antwoorden die wetenschappelijk onderzoek haar nooit zou kunnen geven.

De groepsleider als professional

Er is veel bekend over hoe leerprocessen bij kinderen verlopen en welke rol de groepsleider kan spelen in het op gang brengen van die processen. Maar die kennisbasis is geenszins stabiel en verandert voortdurend. De groepsleider moet als professional die kennisbasis actueel houden. Onderzoek speelt daarbij een belangrijke rol. Het handelen van groepsleiders is vaak intuïtief, onmiddellijk en afhan-

kkelijk van de context (de groep, de schoolpopulatie, de visie van de school) waarin dat handelen plaatsvindt. De groepsleider moet zijn of haar kennis én voortdurend actualiseren, én aanpassen aan de eigen situatie. Dat kan door het doen van praktijkonderzoek, waarbij theoretische kennis en praktijkkennis met elkaar verbonden worden.

Het onderhouden en verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs gaat niet alleen de groepsleider aan, maar ook de kinderen. De kinderen ondervinden de positieve en negatieve gevolgen van de beslissingen die de groepsleider neemt aan den lijve. Het is daarom belangrijk dat kinderen kunnen meepraten en meebeslissen over zaken die hen aangaan. Er is de laatste tijd groeiende erkenning van het kind als gemotiveerde en verantwoordelijke actor in de vormgeving van de dagelijkse onderwijspraktijk. De erkenning van kinderen als actieve en verantwoordelijke partners vraagt om praktijkonderzoek dat door kinderen en groepsleiders samen wordt geregisseerd. Dat is onderzoek waar de groepsleider niet aan de haal gaat met de data die het onderzoek oplevert, maar waarin die data gezamenlijk worden besproken en waarin samen over oplossingen wordt nagedacht. Kinderen en groepsleider onderzoeken samen de praktijk in hun groep met de bedoeling die te verbeteren. Hier gelden wel regels bij: een school is een organisatie met bepaalde doelen en maatschappelijke verplichtingen. De kinderen hebben zeker een stem, maar de doelen van de school fungeren als kader voor het gesprek en de acties die daaruit voortkomen. Verder hebben groepsleiders, op grond van het feit dat ze aangesteld zijn met een bepaalde verantwoordelijkheid, een andere (meer initiërende) rol in het proces dan de kinderen.

Praktijkverbetering door groepsleiders en kinderen

Hoe zou een methodiek voor het samen verbeteren van je praktijk door middel van onderzoek eruit kunnen zien? Welke stappen zet je als groepsleider met je groep? We schetsen op hoofdlijnen een deel van de methodiek die we hiervoor in het lectoraat Kantelende Kennis hebben ontwikkeld en waarmee we inmiddels al behoorlijk wat ervaring hebben opgedaan.

NJPV Nederlandse Jenaplan Vereniging

4 en 5 november 2010
de vijftiende NJPV conferentie

Maak jij dit lustrum ook mee?

- Groepsleider en kinderen ontwikkelen een gezamenlijke of collectieve ambitie ten aanzien van de praktijk in de groep. Een ambitie kan een probleem zijn dat je wilt oplossen, bijvoorbeeld op het gebied van het leren of de onderlinge relaties. Een ambitie roept vragen op.
- Deze vragen moet je eerst beantwoorden, voordat je een oplossing kunt bedenken. Een hardnekkig probleem in veel scholen is de gewoonte om problemen langs de weg van trial and error, dus zonder een probleemanalyse vooraf op te willen lossen. Onze methodiek daagt groepsleiders en kinderen uit het probleem eerst te verkennen door relevante informatie te verzamelen, bijvoorbeeld aan de hand van een vragenlijst of een groepsinterview.
- De verzamelde informatie wordt door de groepsleider en de groep gezamenlijk geïnterpreteerd. Dit is een belangrijk onderdeel in de methodiek: de groepsleider bespreekt de data samen met de kinderen. Niet met collega's of met anderen, maar met de kinderen zelf.
- Op basis van de gemeenschappelijke interpretatie leiden de groepsleider en zijn groep consequenties af. Ze maken bijvoorbeeld afspraken over hoe zij met elkaar willen omgaan, over de inhoud en wijze waarop een vak wordt gegeven of over het blokkurwerk. Dat is niet gangbaar in veel scholen. Groepsleiders beseffen in deze fase soms indringend dat zij de verantwoordelijkheid met hun kinderen moeten delen.
- In de volgende fase worden de geplande acties gezamenlijk uitgevoerd. Het verloop van deze fase wordt door de groepsleider en de kinderen samen 'gemonitord'.
- Tenslotte worden de opbrengsten van dit proces door de groepsleider en kinderen gezamenlijk geëvalueerd. Met de uitkomsten starten zij een volgende cyclus. Evalueren is een cruciale fase, want zonder evaluatie kun je van een proces als dit niet leren. Evalueren is in veel scholen niet vanzelfsprekend. De praktijk leert dat veel

ontwikkelingen in gang worden gezet, maar niet altijd netjes worden afgerond. De methodiek blijkt op dit punt een stevig houvast te bieden.

Samengevat zijn de specifieke kenmerken van deze methode van onderzoek om je praktijk als groepsleider te verbeteren:

- gezamenlijk eigenaarschap van groepsleider en kinderen;
- groepsleider en kinderen doorlopen samen alle stappen van het onderzoeksproces;
- de uitkomsten van het onderzoek leiden direct tot concrete verbeteracties in de groep;
- een systematische aanpak die houvast biedt en voor continuïteit zorgt.

Voor een uitwerking van deze cyclus van samen onderzoek doen verwijzen we naar de kennisbank van het lectoraat.¹

Wat heb je er voor nodig?

Uit bovenstaande beschrijving blijkt al dat het toepassen van een dergelijke vorm van praktijkverandering niet vanzelfsprekend is. Het vraagt nogal wat van groepsleiders. Het belangrijkste is de wil om je open te stellen voor de inbreng van kinderen en de bereidheid om je eigen handelen en denken ter discussie te stellen. Het vraagt ook lef omdat je van te voren niet weet wat er uit het proces naar boven komt.

In een bovenbouwgroep loopt het qua sfeer niet zo lekker. Juf Pien neemt het initiatief om te onderzoeken wat er aan de hand is. Ze laat de kinderen een vragenlijst invullen met stellingen over hoe het gaat in de groep, met de juf en op school. Op de lijst kunnen de kinderen

aangeven of ze vinden dat 'dit moet veranderen'. De uitkomsten bespreekt ze met de kinderen, door drie stellingen te bespreken, waarvan veel kinderen hebben aangegeven dat het moet veranderen. Uit de bespreking blijkt dat veel kinderen vinden dat 'we beter naar elkaar moeten luisteren'. Dit is een gedeeld probleem van de hele groep. Als volgende stap in het proces gaan de kinderen samen oplossingen bedenken hoe ze beter naar elkaar kunnen luisteren. De oplossingen worden op een flap geschreven en in de

groep gehangen. Pien en de kinderen merken dat dit werkt, er wordt nu beter naar elkaar geluisterd. De kinderen hebben wel een idee hoe dat komt: 'Dit zijn onze eigen afspraken'.

In dit voorbeeld was het onderwerp van onderzoek de sfeer in de groep. Maar het had evengoed het werken aan de instructietafel, de uitleg tijdens de rekenles, het werken met de taalmethode of het zelfstandig werken kunnen zijn. Er zijn vijftien partnerscholen van het lectoraat die het lef hebben getoond om hiermee aan de slag te gaan. Het kan, dus... wie durft?

Jos Castelijns, Quinta Kools en Bob Koster zijn lector en werkzaam bij het Interactum lectoraat Kantelende Kennis

Noten

¹ Op de website www.lectoraat.nl is rechtsboven onder de rubriek 'kennisbank' meer informatie te vinden.

Literatuur

Vitaliteit in processen van collectief leren. Samen kennis creëren in basisscholen en lerarenopleidingen. J. Castelijns, B. Koster en M. Vermeulen (2009). Garant, Antwerpen/Apeldoorn.

JEENNA

AAN 'T HART

Redactie

Tijdens de vorige redactievergadering hebben we afscheid genomen van Wendy Herijgers. Ciska van Roosmalen, groepsleider en interne begeleider van jenaplanschool de Dijkwerkers in Wervershoof, is haar vervanger. We wensen beiden veel plezier en succes.

Vertalingen en cartoons

Tot nu toe hebben we nog geen reactie gekregen op onze zoektocht naar een vertaler, die af en toe Engelse artikelen voor Mensenkinderen wil vertalen. Dat geldt ook voor een cartoonist.

Thema's in deze jaargang

De volgende thema's zijn in voorbereiding:

- maart: burgerschapsvorming (leef- en werkgemeenschap, schoolparlement, klassenvergadering)
- mei: ruimte in en om de school (schoolwoonkamer, scholenbouw, speelpleinen, schooltuin)

Mocht u nog niet gevraagd zijn om een bijdrage te leveren, meld u gerust.

Thema's voor de volgende jaargang

De redactie is zich aan het bezinnen op geschikte thema's voor de volgende jaargang. We denken aan thema's als kunstzinnige vorming, pubers en voortgezet onderwijs, onderwijs in de toekomst, gesprek, spel en viering. Suggesties voor andere thema's of ideeën voor artikelen zijn van harte welkom.

Voor meer informatie, aanmeldingen, suggesties, artikelen en/of cartoons kunt u terecht bij de hoofdredacteur, Felix Meijer (035) 628 02 42 - 06 44 23 62 83, of via het mailadres mensenkinderen@hetnet.nl.